

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение средняя
общеобразовательная школа № 2 И.С. Иванова с дошкольными группами

Рассмотрено на заседании МО
Руководитель МО
Тимофеев М.Ф.
« 31 » августа 2016 г.

Согласовано
Зам. директора по УМР
Данилова И.Е.
« 31 » августа 2016 г.

Рабочая программа по КУЛЬТУРЕ НАРОДОВ РС(Я)

2016 - 2017 учебный год

ФИО учителя: Афанасьева Октябрина Федотовна

Предмет: культура народов Республики Саха (Якутия)

Класс: 10

Количество часов в неделю: 1 час.

Количество часов по программе: 34 ч.

Составлено в соответствии с программным требованием, рекомендовано Министерством образования Республики Саха (Якутия).

В тематическом планировании отражены подробно типы уроков, цели, справочные материалы, домашние задания

Быһаарыысурук

Норуот үйэлэргэ өлбөт-сүппэт барҕа баайа – кини национальной культурата уонна искусствота буолар. Оттон национальной культура диэн норуот олоххо-дьаһахха, үлэһэ-хамнаска, өй-санаа, сир-майгы өттүнэн атын омуктартан туох ураты ныйбыта-туппута барыта ааттаныан сөп.

Саха ыччата кыра сааһыттан норуот төрүт культуратын этигэр-хааныгар ингэрэн, төрөөбүт буоруттан силистээх-мутуктаах, толору куттаах-сүрдээх, саха норуотун салгыыр, ураанхай омугу ууһатар киһи буолан тахсыахтаах. Ол иһин бу **предмети үөрэтэргэ маннык тосхоллору тутуһуохха сөп:**

- 1) Норуот культуратын үүнэр көлүөнэһэ ситимин быһыта тыыппакка, биир тиһигинэн (системанан) билиһиннэри;
- 2) Норуот тугу айбытын «кырааскалаан-тупсаран», «ыраастаан-чыыскалаан» биэрбэккэ, хайдах баарынан ыччакка тириэрдии;
- 3) Үөрэһи билигини кэм уустук усулуобуйатын кытта сатаан дьүөрэлээн, олоххо, өйгө-санааҕа мындыр(философскай) сыһыаны ыччакка көрдөрүү.

Төрүт культураны оскуолаҕа үөрэтэргэманныкарасөрүттээх**сыал-сорук**турар:

- 1) Оҕо-ыччат хараһын аһан, болҕомтотун тардан, интэриэһин көбүтүү, билиитин-көрүүтүн кэнэтии, ханатыы;
- 2) Эдэр киһи уйулбатын уһугуннаран, иһирэх иэйиитинс айыннаран, норуота тугу айбытын сэргээн-кэрэхсээн, долгуйар-дуоһуйар гына иитии;
- 3) Үөрэтэрматырыйаалы бүгүнгүөлөххосыһыаран, ыччаккаүтүөһү-санааны ингэрии, сирдээх быһыыны-майгыны олохсутуу;
- 4) Оҕо тылын-өһүн байытан, сааһылаан сангарар, кэккэлээн кэпсиир, оһуордаах-уобарастаах уус тыллаах киһи оноруу;
- 5) Оҕону кыра сааһыттан кылыһахтаах ырыалаах, чуор тойуктаах, үтүөкэнүнкүүһүт, бэртээхэй битиһит буоларга үөрэтии, уһуйуу, дьобурун тобулуу, талаанын таһаарыы;
- 6) Үүнэр көлүөнэһэ төрөөбүт норуотун мындыр өйүн, амарах сүрөһин, уран тарбаһын ытыктаан, онон киэн туттан, киһи кэккэтигэр, омук ортотугар тэннэ сананан сылдыар дьиннээх интернационалист буоларыгар олукууруу;
- 7) Оҕону норуот айымньытын хомуйар, суруйар, үөрэтэр, чинчийэр идэһэ чугаһатыы.

Үөрэтиллэр матырыйаал 4 салааҕа түмүллэр: Саха итэҕэлэ. Сир-туом, үгэстэр; историческай көрүү; саха сиригэр үөрэх – билии тарҕаныыта; хотугу омуктар революция кэннинээҕи олохторо.

Үөрэнэр кинигэ диэн чопчу ыйллыбат. Программа ис хоһоонугар сөп түбэхэр научнай, популярнай, уус-уран литература, хаһыаттартан матырыйаал туттуллар.

Оҕо билиэхтээх, өйдүөхтээх:

- Саха итэҕэлин. Сирин-туомун, үгэстэрин;
- Историческай көрүүнү;
- Саха сиригэр үөрэх –т билии тарҕаныыта;
- Хотугу омуктар революция кэннинээҕи олохторун.

Оҕо сатыахтаах:

- Оҕо норуот айымньытын хомуйар, суруйар, үөрэтэр, чинчийэр идэни баһылаахтаах;
- Эбии матырыйаал булан ааһыахтаах;
- Дьон иннигэр санара, санааны аһаҕастык, толору этэ үөрэниэхтээх.

Программа ис тутула

Кирири уруок.

1 салаа. Саха итэбэлэ, сир-туом, үгэстэр.

I. Саха итэбэл, сир-туом, үгэстэр.

II. Үөрэнээчи уруу-аймах аатын-суолун былыргытын билиннитин тэннээн көрөр. Хас биирдии оҕо ыал ийэтэ, ыал аҕата буолуохтаабын, инники төрөтөр оҕолоругар чэгийн-чэбдик доруобуйаны тиэрдиэхтээбин, бэйэтин төрөппүттэригэр ытык иэһин төлүөхтээбин өйдүүр. Кэргэн ылыы, былыргы, аныгы үгэстэрин тэннээн көрөр. Өбүгэлэрбит оҕону иитэр үгэстэрин билэр. Бэйэтин нэһилиэгин элбэх оҕолоох ыалларын билсэр.

III. Үөрэнээчи билиитин бэрэбизрэкэлиир үлэ көрүнэ: матырыйаал хомуйар, слайда онорор, өйтөн суруйар, ырытар.

2 салаа. Саха сиригэр үөрэх-билии тарҕаныта.

I. Саха сиригэр үөрэх-билии тарҕаныта.

II. Үөрэнээчи революция иннинээҕи оскуолаҕа хайдах үөрэммиттэрин билсэр. Бастагы уопсай үөрэхтээһин сайдыытын үөрэтэр. Оскуолаҕа үөрэтии билинни туругун уруккуну кытары тэннээн көрөр. Анал үөрэх тэрилтэлэрин, аныгы идэлэри билсэр, ханна үөрэнэ барыан сөптөөбүн толкуйдуур. Оскуолатын историятын билэр. Үлэлээбит, үөрэммит дьон туһунан матырыйаал хомуйар.

III. Үөрэнээчи билиитин бэрэбизрэкэлиир үлэ көрүнэ: матырыйаал хомуйар, проект онорор, былаан оностор.

3 салаа. Хотугу омуктар революция кэннинээҕи олохторо.

I. Хотугу омуктар революция кэннинээҕи олохторун, фольклордарын билэр.

II. Үөрэнээчи Н.С.Тарабукин үлэтин, олобун ааҕар, ырытар.

III. Үөрэнээчи билиитин бэрэбизрэкэлиир үлэ көрүнэ: зачет туттарар, өйтөн суруйар, ырытар, реферат суруйар.

КНРС(Я) уруогар үөрэх дэгиттэр үөрүйэхтэрин сайыннарыллыахтаах (Универсальные учебные действия):

1. Тус санааны, сыһыаны сайыннарар үөрүйэҕи (личностные УУД)

2. Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэҕи (регулятивные УУД)

3. Билэр-көрөр үөрүйэҕи (познавательные УУД)

4. Бодоруһар үөрүйэҕи (коммуникативные УУД)

Ыччат-саха сайдар кэскилэ. Ыччакка Айыы тыһынын ингэрдэхпитинэ, саха инникитин даҕаны саха буолан сайдар кэскиллэнэр. Национальной культура – киһи аймах барытын баайа. Норуот олоххо-дьаһахха, үлэбэ-хамнаска, өй-санаа, сир-майгы өттүнэн атын омуктартан туох уратытын айбыта-туппута барыта ааттанар.

№	Тема урока	Тип урока	Кол-во часов	Дата проведения		УУД	Цель урока	Оборудование	Домашнее задание
				План дата	Факт дата				
1.	Бэйэкультура тытан саҕалаан атыномуккультура тын билии	Киририур уок	1	3.09			Култуура диэн тыл суолтатын билэр. Бэйэтин уонна атын омуктар култуураларын		

							тэннээн көрөр.		
I. саха итэҕэлэ. Сизэр-туом, үгэстэр									
2.	Уруу-аймах аата-суола	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	10.09		Бэйэни салайынар – дьаһанар уерүйэх: тылын сайыннарар сыалы-соругу таба туруорунар, сатаан былаанныыр, туох ханнык уерэтиллиэхтээбин быһа холоон билэр. Бэйэ санатын еруу кэтэнэр, керунэр, албааа суох санарарга кыһаллар.	Уруу-аймах аатын-суолун билии. Сатаан суолтатынан тутта үөрэнэргэ дьулуһаллар.	И.Г.Федоров, П.К.Васильев “Өбүгэбит олоҕо-дьаһаҕа” ойуулаах тылдыт.	Уруу тылларын үөрэтии
3.	Ыал буолуу	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	17.09		Билэр керер сатабыл: улэ сыалын таба туруорар. Сыалы-соругу ситиһэр ньымаларын уонна усулуобуйаларын теһе сепке талбытын сыаналыыр.	Ыал буолуу суолтата	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учууталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а.	“Саха ыала” өйтөн суруйуу
4.	Кэргэн ылыы былыргы үгэстэр	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	24.09		Улэ хаамыытын хайдах салайан иһэрин кэтээн керер. Билиини – керууну кэнэтэр араас матырыйаалы туһанар.	Кэргэн ылыы былыргы үгэстэрин билсигии.	“Ыал Бии Билиитэ” ойуу	
5.	Ыал буолуу сизэр-туома	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	1.10		Сахалыы уерэх-наука литературатыттан (тылдыттартан, ыйынньыктартан) туһааннаах информацияны, билиини дебеннук булар, бэлиэтэнэр, ситимниир араас ньыманы табыгастаахтык туһанар.	Ыал буолуу сизэрин-туомун билэллэр. Кэргэн кэпсэтии, күтүөттээһин, бэргэһэлэнии, сүктүү диэн тугун үөрэтэллэр.		Кэргэн кэпсэтии былыргы үгэстэрэ уонна билинни кэм тэннээн көрүү

6.	Уруу. Уол-кийиит тангаһа саба.	Сага матырыйаал ы үөрэтии	1	8.10		Сахалыы тахсар оҕоҕо аналлаах республика, улуус, оскуола хаьыаттарын- сурунаалларын тиьигин быспакка аабар, араадьыйанан, телевизорынан сахалыы биэриилэри сэргээн керер-истэр, уерэ5эр туьанар.	Уол-кийиит тангаһын-сабын, күтүөт кэһиитин, сиэл баайыытын, кийиит сэргэтэ, уруу алгыстарын билэр	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учууталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а. “Ыал Бии Билиитэ” ойуу	Хатылааһынн а бэлэмнэнии
7.	Хатылааһын	Түмүктүүр уонна анаарар- сааһылыыр уруок	1	15.10		Интернет сайтарыттан наадалаах информацияны булар, туьанар.Компьютерга сахалыы шрибинэн бэйэтэ тэтимнээхтик бэчээттиир.	Хатылыыр, билиитин чингэтэн биэрэр	Карточка	
8.	Оҕо төрөөһүнүн сиэрэ- туома	Сага матырыйаал ы үөрэтии	1	22.10		Бодоруьан уерэнэр уеруйэх Бодоруьар сатабыл – сайдам майгыллаах, дьонно-сэргэ5э сайа5ас сьыыаннаах, дьону кытта табан кэпсэтэн, тэннэ алтыьан, бииргэ олорор, уерэнэр, улэлиир кэлимсэ уоруйэх.	Оҕо – ыал ымыыта буоларын өйдөтүү. Айыыһыт тардар, оруктаах мас	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учууталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а. “Ыал Бии Билиитэ” ойуу	Матырыйаал хомуйуу

9.	Оџону сахалыы иитии үгэстэрэ	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	12.11		Сайдам майгы-элбэби билэр-корор, уунэр дыобурдаах, сайдыылаах; дыонно, улэбэ-хамнаска элэккэй, сайаҕас сьыаннаах. Сайаҕас сьыан-киьибэхэ, дыонно эйэбэс майгылаах, киьини дебеннук ойдуур, тонкурууна суох.	Норуот үтүө үгэстэрин билэр. Биирдиилээн дыон үтүө сабыдыала, бэйэ-бэйэбэ сьыһыан, бодороһуу улахан суолталаабын өйдүүр.	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учуталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а. “Ыал Бии Билиитэ” ойуу	
----	------------------------------	--------------------------	---	-------	--	---	--	--	--

10.	Сахалы ооньуурдар. Ооньуу араастара	Сага матырйаал ы үөрэтии	1	19.11		Бииргэ улэлиир уоруйэх. Дьону кытта бииргэ алтыан уорэнэр, улэлиир араас ньыманы бабылаабыт (паарана, бөлөбүнэн, хамаанданан о.д.а). саастыылаахтарын, улахан дьонун кытта айымныылаах алтыһы туругар кэбэҕэстик киирэр (продуктивное взаимодействие), биир сыаллаах-соруктаах дьонун кытта таһаарылаахтык, көдьүүстээхтик үлэлиир үөрүйэхтээх (продуктивное сотрудничество).	Өбүгэ ооньуутун, ооньуурдарын билсэр. Ооньуулар араастарын наардыыр, уратыларын өйдүүр.	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учууталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а. “Ыал Бии Билиитэ” Ойуу Федоров Г.Е. “Өбүгэлэрбит өлбөт-сүппэт үйэлээх үгэстэрэ”	Конспект оноруу
11.	Уол оҕону иитии уратылара	Сага матырйаал ы үөрэтии	1	26.11		Кэпсэтэр үөрүйэх. Кэпсэтии уратыларын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Кэпсэтэр киһитин убаастыыр, сэнээрэр, санаатын болҕойон истэр, ылынар. Ханнык баҕарар эйгэбэ кэпсэтэригэр дьон болҕомтотун тардар, сэргэхситэр, сонурҕатар, көбүлүүр сатабылы табан туһанар. Кэпсэтэр кэмнэ бэйэ көрбүтүн, истибитин, аахпытын сиһилии сэхэргиир. Дьон өйдөспөт, тыл тылга киирсибэт буолар төрүөттэрин сөптөөхтүк сыаналыыр, сатаан ырытар, өйдөһүү суолун добоннук тобулар.	Өбүгэлэрбит уол оҕону иитэр, уһуйар, такайар үөрэхтэрин, ньымалары билэллэр. Уол оҕону сааһынан арааран иитэллэрин өйдүүлэр, араараллар, наардыыллар. Уол оҕо үөрүйэхтэрин, сатабылларын, хаачыстыбаллар ын, хайдах буолуохтаабын билсэр.	Попова М.А Саха төрүт култуурата. Учууталга көмө. Зч.;Тумусов Ф.С. уо.д.а. “Ыал Бии Билиитэ” Ойуу Федоров Г.Е. “Өбүгэлэрбит өлбөт-сүппэт үйэлээх үгэстэрэ”	Уол оҕону сааһынан наардааһыны үөрэтии

						Кэпсэтии сизэрин (речевой этикет) тутуһар.			
12.	Кыыс оҕону иитии уратыллара	Саһа матырыһаалы үөрэтии	1	3.12		Сахалыы дорооболоһор, билсир, быраһаайдаһар, көрдөр, бырастыы гыннар, буйар, телефонунан кэпсэтэр о.д.а. үгэстэрин инэриммит, күннээҕи олоһор өрүү туттар.Төрүт култуура үөрэһэр оҕо тус үлэтин көрүннэрэ. Төрүт үгэс ситимин, ыйдарынан эргирин күннээҕи олоһо туттуу, тутуһуу. Бэйэ илиитинэн тутан-хабан оноруу, айыы-тутуу. Истии, ааһы, болһойуу, сэнээри. Анаары, өйгө көрүү, сахалыы толкуйдаһын.	Кыыс оҕо аал уоту араначчылыыр, төрөтөр оҕону төлкөлүүр, иитэр сүөһүнү күрүөлүүр аналлааһын өйдүүр. Кыыс оҕону иитиигэ хас да сүһүөх кэми арааралларын үөрэтэр, наардыыр.		Кыыс оҕону саһыннан наардаһыны үөрэтии

13.	Оџону ийтиигэ өбүгэ кэс тыла	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	10.12		Истибиттэн, аахпыттан, олоххо билбиттэн суруйуу, толкуй суруга. Кэтээн көрөн түмүк оноруу, тэнгээхин, ырытыгы, наардааһын, ситимнээхин, чинчийи. Айар үлэ бары көрүнгэ. Уус-уран айымньылары ылыныы, өйгө үөрэтэн кэпсээхин, толоруу	Кэс тыл диэни өйдүүллэр, хатылыылар. Өбүгэ кэс тылын, этэр санаатын өйдүүллэр. Билэллэр.		Хатылааһынга бэлэмнэнии
14.	Хатылааһын	Түмүктүүр уонна анаарар-сааһылыыр уруок	1	17.12			Хатылыыр, билиитин чингэтэн биэрэр.		
15.	Өлбүтү көмүү сиэр-туома	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	24.12			Өлбүтү көмүү сиэрин-туомун билсэллэр. Көмүү араас көрүнгэрин, уратытын өйдүүр. Сахалыы унуох тутууну,кэритии, үөрү түктүйэбэ хаайыы өйдүбүллэрин үөрэтии.	Бравина Р.И. “Олох уонна өлүү саха итэбэлигэр”	
16.	Өлбүтү кэриэстээхин	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	14.01				Бравина Р.И. “Олох уонна өлүү саха итэбэлигэр”	Эбии матырыйаалы хомуйуу
17.	Аџа-ийэ ууһун үгэстэрэ	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	21.01			Аџа-ийэ ууһун үгэстэрэ: аймахтаһыы, ньааддылаһыы,		“биһиги Аџа ууһугар холобур буолар

							хардарыта өйдөһүү, ыалдыттаһыы, үчүгэйи куһаҕаны удьуордааһынбу оларын билэллэр.		ыаллар” слайда оноруу
18.	Биһиги аҕа ууһугар холобур буолар ыаллар.	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	28.01			Бэйэ санаатын сатаан этэргэ дьулуһар.	Компьютер, проектар	
19.	Аныгы кэмнэ ыал буолуу сизэрэ-туома	Билиини, үөрүйэҕи уонна сатабылы чингэтэр уруок	1	4.02			Аныгы кэмнэ ыал буолуу сизэрин-туомун тэннээн көрөр, ырытар, ыраҕалыы, түмүк онорор.	Таблица, хаһыат ыстатыйалар	Эбии матырыйаалы ааҕы
20.	Мин ыал буоллахпына.	Түмүктүүр уруок.	1	11.02			Айар дьобурун сайыннарар, инникини анааран көрөр, тылын баайын байытар, сөптөөх түмүктэри онорор.		Уруу тылларын үөрэтии
II. саха сиригэр үөрэх-билии тарҕаныыта									
21.	Саха оскуолата сайдан кэлбит саҕахтара	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	18.02			Революция иннинээҕи оскуолалар, үөрэнии услуобуйата, Советскай оскуола сайдыытын бастакы кэмэ, 1,2 сүһүөх	Слайданы туһаныы	Матырыйаал хомуйуу

							оскуола,лигбез, С.А.Новгородов алфавита, предметтэри сахалыы үөрэтии уратытын билсэллэр.		
22.	Бүгүңнү оскуола	Сага матырыйаал ы үөрэтии	1	25.02			Оскуолаҕа үөрэтии билиңни туругун, үөрэнээччи иннингэр турар соруктары билэллэр, үөрэтэллэр.		Толкуй сурук: биһиги оскуолабыт үөрэнээччилэр э
23.	Орто анал үөрэх тэрилтэлэрэ	Сага матырыйаал ы үөрэтии	1	4.03			Орто анал үрдүк үөрэх тэрилтэлэрин, аныгы кэм идэлэрин баһылааһын, Сага сиригэр үрдүк үөрэх сайдыытын түһүңан билсэллэр.	Слайданы туһаныы	
24.	Сага сиригэр үрдүк үөрэх тэрилтэлэрэ	Сага матырыйаал ы үөрэтии	1	11.03				Слайданы туһаныы	Мин олохпор талар идэм. Проект оноруу
25.	Мин олохпор талар идэм	Түмүктүүр уонна анаарар- сааһылыыр уруок	1	18.03			Бэйэ санаатын сатаан этэргэ дьулуһар.		Мин олохпор талар идэм.

26.	Саха интеллигенцията	Билиини, үөрүэйэҕи уонна сатабылы чинэтэр уруок	1	25.03			Батакы көлүөнэ үөрэхтээхтэрин: В.В. Ксенофонов, А.Д.Широких, А.Е Кулаковской, А.И.Софронов, Алтан Сарын, уо.д.а.саха бөдөн учуонайдарын: С.И.Боло, Г.У.Эргис, Л.Н.Харитонов, Г.П.Башарин о.д.а кылааттара, сүрүн этэр санаалара туохха сытарын истэллэр, ырыталлар	Слайданы туһаны	Хатылааһын, кэпсииргэ бэлэмнэнии
27.	Саха интеллигенциятын үлэтин дьылҕата	Түмүктүүр уонна анаарар-сааһылыр үруок	1	8.04				Слайданы туһаны	1 киһини талан кэпсииргэ бэлэмнэнии
28.	Саха бөдөн учуонайдара	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	15.04				Слайданы туһаны	Эбии матырыйаалы хомуйуу
29.	Оруйуонтан, нэһилиэктэн тахсыбыт учуонайдар	Саҥа матырыйаалы үөрэтии	1	22.04			Оруйуонтан, нэһилиэктэн тахсыбыт учуонайдар, биллиилээх специалистары үөрэтэллэр, үлэлэрин		1 киһини талан кэпсииргэ бэлэмнэнии

							чинчийэллэр.		
30.	Үөрэнэр оскуолабыт историята	Сана матырыйаалы үөрэтии	1	29.04			Бэйэ санаатын сатаан этэргэ дылуһар. Үөрэнэр оскуолабыт историятын кытта билсиһии. Оскуолабыт ситиһиитин, билиннитин, уруккутун үөрэтэр	Оскуола туһунан кинигэ, буклет, диска	Конспект оноруу
Ш. хотугу омуктар революция иннинэ олохторо									
31.	Хотугу фольклора, үөрэбэ	норуот тыла, Сана матырыйаалы үөрэтии	1	6.05			Хотугу нуруот фольклорун, тылын, үөрэбин сайдытын кытта билсэр. Эбээн тылынан тахсыбыт хаһыаттары, оҕоҕо аналлаах кинигэлэри, билинни кэмгэ сытырхайан турар тыын боппуруоһу төрөөбүт тылларын умнууну өйдүүлэр.	Слайданы туһаны	

32.	Н.С.Тарабукин – эбээн литературатын төрүттээччи	Сага матырыйаалы үөрэтии	1	13.05			Н.С.Тарабукин – эбээн суруйааччытын олобун, айар үлэтин билсэр, тематикатын быһаарар, айымнылары билсэр.	Слайданы туһаны	Биир талбыт хоһоону өйгө үөрэт
33.	Сыллаабы хатылааһын	Түмүктүүр урук	1	20.05			Бэйэ билиитин чингэтэр		Хонтуруолунай үлэбэ бэлэмнэи
34.	Хонтуруолунай үлэ	Хонтуруолл уур урук	1	27.05			Бэйэ билиитин чингэтэр		

Үөрэнээччи түмүк ситиһиитэ.

- Үөрэнээччи уруу-аймах аатын-суолун былыргытын билингитин тэннээн көрөр. Хас биирдии оҕо ыал ийэтэ, ыал аҕата буолуохтаабын, инники төрөтөр оҕолоругар чэгиэн-чэбдик доруобуйаны тиэрдиэхтээбин, бэйэтин төрөппүттэригэр ытык иэһин төлүөхтээбин өйдүүр. Кэргэн ылыы, былыргы, аныгы үгэстэрин тэннээн көрөр. Өбүгэлэрбит оҕону иитэр үгэстэрин билэр. Бэйэтин нэһилиэгин элбэх оҕолоох ыалларын билсэр.
- Үөрэнээччи революция иннинээби оскуолаҕа хайдах үөрэммиттэрин билсэр. Бастакы уопсай үөрэхтээһин сайдыытын үөрэтэр. Оскуолаҕа үөрэтии билинни туругун уруккуну кытары тэннээн көрөр. Анал үөрэх тэрилтэлэрин, аныгы идэлэри билсэр, ханна үөрэнэ барыан сөптөөбүн толкуйдуур. Оскуоланын историятын билэр.
- Хотугу омуртар революция кэннинээби олохторун, фольклордарын билэр.

Туһаныллыбыт литература

1. Афанасьев Л.А. –Тэрис айыы үөрэбэ Дьокуускай 1993
2. Афанасьев Л.А. –Тэрис һоп-һаа! Дьокуускай, 1994
3. Бравина Р.И. Олох уонна өлүү саха итэҕэлигэр. СГУ.Дь.1996
4. Васильев Е.В. Саха төрүт итэҕэлэ былыргы сэнэннэргэ Дьокуускай: бичик, 2006
5. Васильев П.К., Федоров И.Г. Ойуулаах тылдыт. Дьокуускай 2012
6. Винокуров П.В. Краеведы Якутии. Якутск, 1990
7. Гоголев А.И. Традиционные представления саха окружающем мире. Якутский государственный объединенный музей истории и культуры народов севера имени Е.М. Ярославского. Якутск 1998

8. Иванов Н.И. Сээркээн сэһэннэр, ьтүө үгэстэр Дьокуускай, 1995
9. Левина А.П. Звуки и краски жизни народа. Бичик. Якутск 1994
10. Мыреева А.Н, Марфусалова В.П, Захарова Ж.В, Традиционная культура эвенков. Министерство образования РС(Я). Якутск.2005
11. Неустроев Борис Федорович – Мандар Уус. Саха ойуута. Бичигэ. Бичик.Дь.2005
12. Попова Г.С. Киһитийии сэһэнэ Дьокуускай, 2006
13. Попова М.А. Саха төрүт культурата. Учууталга көмө. 3 чааһа Дьокуускай: Бичик, 1993
14. Павлов А.Н Саха үгэһин төрүт өйдөбүлэ Дьокуускай, Бичик 2000
15. Пахомов А.К. Саха историятыттан кэпсээннэр, Дьокуускай,1993
16. Романова А.В, Мыреева А.Н.,фольклор эвенков якутии. Наука. Ленинград. 1971
17. Саввинов Н.Е. Өбүгэлэрбит олохторо-дьаһахтар. 1992
18. Сергучева Т.А. Ынах-сүөһү саха төрүт баайа 1994
19. Уткин К.Д Саха үгэстэригэр сир-туом көтүүлэрэ, Дьокуускай 1992
20. Федорова А.С. Өбүгэлэрбит оонньуулара Дьокуускай, 1992

